

ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

PRACTICE OF ORGANIZATION OF PEDAGOGICAL PROCESS

УДК 796:378.015.3-057.87]:005.32

Тетяна Дерека

ORCID iD 0000-0003-0998-1821

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
вул. Роменська, 87, 40002 Суми, Україна,
24tetiana01@ukr.net

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ» ДО НАУКОВО–ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

У статті визначено особливості формування мотивації до науково-дослідної роботи студентів спеціальності «фізичне виховання». Охарактеризовано фактори впливу на вибір професії в галузі фізичного виховання і спорту. Визначено причини, які спонукали студентів спеціальності «Фізичне виховання» обрати професію вчителя фізичної культури, тобто: бажання студентів виглядати спортивно та бути фізично активними; бажання бути схожими на відомого спортсмена-кумира; студенти відчували в собі здібності до педагогічної діяльності та мали успіхи в школі з фізичної культури й спортивні досягнення. Досліджено особливості розуміння студентами сутності понять «самоосвіта», «самовиховання», «саморозвиток». Вивчено ставлення студентів спеціальності фізичне виховання до свого професійного зростання через відвідування студентських науково-практичних конференцій, фітнес-конвенцій, тренінгів професійного та особистісного зростання.

Ключові слова: мотивація; науково-дослідна робота; самовдосконалення; студенти вищого навчального закладу; фізичне виховання.

Вступ. Проблема мотивації людини достатньо широко представлена в численних дослідженнях вчених (Б. Ананьєв, А. Асмолов, Н. Бакшаєва, А. Вербицький, Л. Виготський, В. Давидов, Є. Іллін, А. Леонтьєв, Б. Ломов, С. Рубінштейн, J. Atkinson, D. Birch, J. Nuttin), що можна пояснити потребами сучасної освітньої практики (Дерека, 2016, с. 268). У Рекомендаціях Європейського парламенту та Європейської ради про ключові компетентності для навчання впродовж життя зазначається, що позитивне ставлення до навчання передбачає мотивацію та налаштованість його продовжувати і досягати успіхів впродовж життя. Готовність до розв'язання проблем сприяє як суто навчальному процесу, так і здатності індивіда долати перешкоди й адаптуватися до змін. Важливими елементами позитивного ставлення є бажання використовувати попередній

навчальний та життєвий досвід, шукати можливості для навчання та застосовувати набуті знання у різних життєвих контекстах (Рекомендація Європейського парламенту та Європейської ради про ключові компетентності для навчання протягом життя, 2006).

Найважливішим загальними професійно спрямованими чинниками є високий рівень мотивації, потреба у досягненнях, прагнення самореалізації. В основу саморозвитку і самореалізації покладено потреби людини у нових досягненнях, прагнення до успіху, до вдосконалення, активну життєву позицію, позитивне мислення, віру у свої можливості, усвідомлення сенсу життя (Кузьміна, 2001, с. 43).

Мета статті – дослідження особливостей формування мотивації студентів спеціальності «фізичне

виховання» до науково–дослідної роботи у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Сучасний стан підготовки фахівців з фізичного виховання. Отже, у процесі проведеного анкетування та опитування студентів спеціальності «Фізичне виховання» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти нами було виявлено сучасний стан підготовки фахівців. Анкетуванням було охоплено 1253 студенти вищих навчальних закладів України державної форми власності та денної форми навчання, в яких здійснюється підготовка фахівців за спеціальністю «Фізичне виховання». Опитування здійснювалося за спеціально розробленими анкетами (Дерека, 2017, с. 9; Дерека, 2016, с. 423). Метою анкетування було виявлення та вивчення обізнаності майбутнього фахівця фізичного виховання щодо знань, вмінь та досвіду практично та науково спрямованої професійної підготовки та здатності до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку та самореалізації в професійній діяльності.

Аналіз проведеного анкетування щодо причин, які спонукали студентів спеціальності «Фізичне виховання» обрати професію вчителя фізичної культури показав, що найголовнішою причиною, яка спонукала обрати професію вчителя фізичної культури є бажання студентів виглядати спортивно та бути фізично активними; наступною причиною студенти назвали бажання бути схожими на відомого спортсмена-кумира (Дерека, 2016, с. 146). Відтак, зазначені причини дозволяють нам зробити висновок, що бажання молоді вести здоровий активний спосіб життя, виглядати спортивно, привабливо, спонукатиме її до регулярних занять фізичною активністю та вступу й навчання за напрямом підготовки «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини».

Наступною групою чинників, що спонукали обрати професію вчителя фізичної культури є те, що студенти відчували в собі здібності до педагогічної діяльності та мали успіхи в школі з фізичної культури й спортивні досягнення. На нашу думку, на студентів вплинуло те, що вони зростали в професійному середовищі та знаходилися під впливом родичів, які теж були фахівцями галузі фізичного виховання. Таким чином, середовище, в якому знаходяться школярі впливає на подальший вибір у житті, як професії так і, при вдалому її виборі, досягненню успіху та професіоналізму. Також, варто зазначити, що студенти вважають професію вчителя фізичної культури престижною.

Отже, підготовка конкурентоспроможних фахівців фізичного виховання у вищих навчальних закладах України дозволить забезпечити суспільство професіоналами, які створюватимуть умови, спонукатимуть та мотивуватимуть громадян країни до занять оздоровчою фізичною культурою, спортом, сприятимуть дотриманню ними здорового способу життя, творчого та професійного довголіття.

Опитування студентів з'ясувало, що не дуже значущим фактором, який вплинув на вибір професії був приклад шкільного вчителя фізичної культури. Також, можемо зробити висновок, що студенти спеціальності фізичного виховання обирали професію не «за компанію», а за покликанням. Свідомо обрана професія, на нашу думку, сприятиме успішному навчання, мотивації досягнення професійної майстерності та успіхів. Оскільки серед респондентів були особи різної статі, віку, спортивної кваліфікації та рівня успішності, то і серед їх відповідей щодо зазначених питань не було повної однаковості ($W = 0,21$).

За даними анкетування встановлено, що 56,8% респондентів розуміють сутність та можуть дати визначення понять «самоосвіта», «самовиховання», «саморозвиток». 43,2% опитаних студентів вищих навчальних закладів спеціальності фізичного виховання не можуть сформулювати та охарактеризувати зміст зазначених понять.

Відтак, аналіз проведеного анкетування свідчить, що з загальної кількості респондентів: 60,5% мають серйозні прагнення до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку своїх особистісних якостей та здібностей; 33,4% опитаних не можуть однозначно висловитися, чи хочуть вони займатися самоосвітою та саморозвитком; 6,1% не мають бажання розвиватися та самовдосконалюватися, займатися саморозвитком.

Справжня освіта – це є самоосвіта, яка починається тоді, коли студент навчається самостійно поза навчальним закладом (Огнев'юк, Сисоєва, 2013, с. 160). Вміння вчитися, яке буде сформоване під час навчання в загальноосвітній школі, вищому навчальному закладі забезпечить процес постійного навчання протягом життя через інформальну освіту: власну активність індивідів в оточуючому культурно-освітньому середовищі, спілкування, читання, відвідування установ культури, засоби масової інформації.

При цьому, як зазначено Комюніке в Льовені і Лувені–ля Ньов, людина перетворює освітні потенціали суспільства в дієві чинники свого розвитку (Комюніке в Льовені і Лувені–ля Ньов, 2009).

Було цікаво дізнатися, що спонукає опитаних студентів спеціальності «Фізичне виховання» до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку. У процесі дослідження було з'ясовано, що: 32,1% респондентів хочуть займатися самоосвітою задля кар'єрного зростання; 37,4% опитаних студентів планують займатися саморозвитком та самоосвітою з метою пізнання нового, сучасного, цікавого в професійній сфері; 29,3% респондентів мають бажання займатися самоосвітою з метою досягнення життєвої мети, особистісного та професійного розвитку; 1,2% респондентів засвідчили, що вони займаються самоосвітою, самовихованням та саморозвитком не задля позитивних оцінок. Результати опитування представлені на рисунку 1.

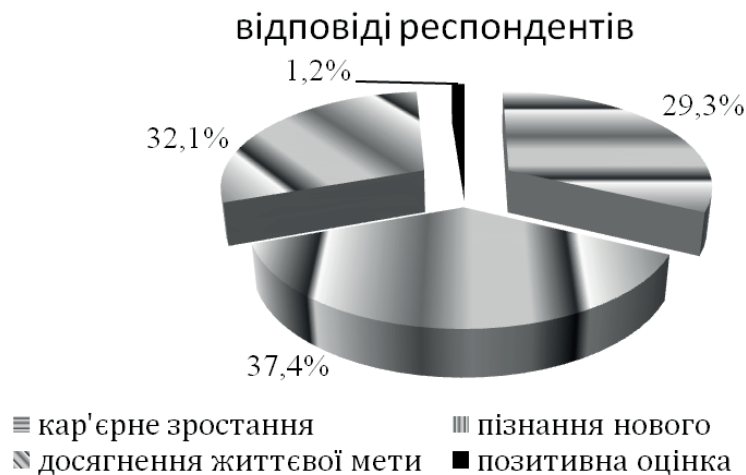

Рис. 1. Розподіл (%) причин, які спонукають опитаних студентів спеціальності фізичне виховання до самоосвіти, самовиховання, саморозвитку

«Самоосвіта» є більш широким поняттям, ніж «самостійна робота». Оскільки, під самоосвітою розуміють такий вид самостійної роботи, мету якої визначає сам студент, без керівництва викладача. Хоча, задля набуття вміння вчитися, потрібно займатися самостійною роботою за організації та під керівництвом викладача, поєднуючи з самоосвітньою діяльністю й самостійним вивченням навчального матеріалу за власним бажанням.

Таким чином, аналіз проведеного анкетування показав, що на самостійну роботу та підготовку

до занять щоденно респонденти витрачають: 46,9% студентів тільки одну годину на добу; 33,6% респондентів витрачають дві години щоденно на самостійну роботу; 11,8% студентів самостійно працюють протягом трьох годин щодня; 3,8% щоденно готуються до занять та працюють самостійно по чотири години; 3,9% опитаних витрачають на самостійну роботу більше чотирьох годин кожного дня. На рисунку 2. представлені результати анкетування та розподіл відповідей студентів щодо самостійної роботи.

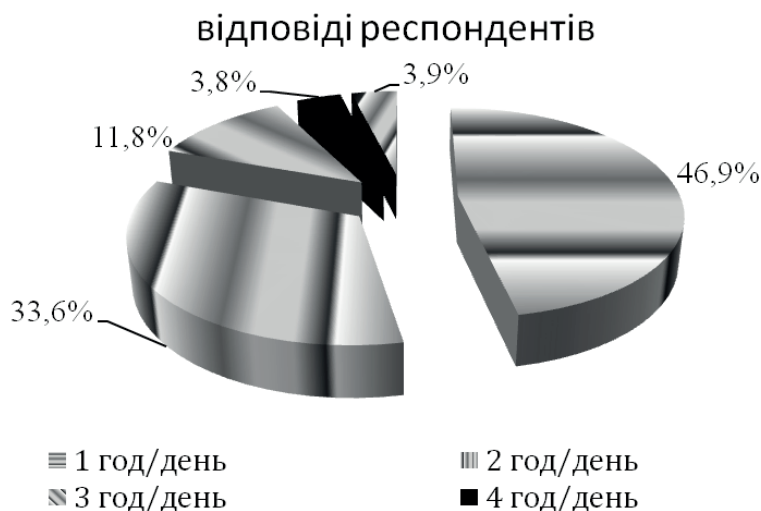

Рис. 2. Розподіл часу (год/день), який витрачають опитані студенти спеціальності «Фізичне виховання» на самостійну роботу.

Отже, ми дійшли висновку, що більшість студентів недостатньо часу працюють самостійно, не приділяють уваги самоосвіти та саморозвитку, хоча майже всі мають бажання займатися саморозвитком, самовихованням, самоосвітою задля досягнення життєвої мети, пізнання нового, кар'єрного зростання. Таким чином, можна припустити, що студенти не вміють самостійно вчитися (з різних на те причин), правильно планувати, організовувати свій робочий та вільний час. Якщо вміння вчитися не сформовано під час навчання в школі, викладачі

вищого навчального закладу повинні організувати навчання таким чином, щоб зацікавити, мотивувати студента до самостійної роботи, спонукати до саморозвитку, самовиховання.

Науково-дослідна робота в процесі професійної підготовки фахівців фізичного виховання є важливою складовою становлення, саморозвитку сучасного професіонала, досягнення ним поставленої професійної та особистісної мети.

Аналіз проведеного анкетування щодо виявлення ставлення студентів спеціальності фізичне

виховання до свого професійного зростання через відвідування студентських науково-практичних конференцій, фітнес-конвенцій, тренінгів професійного та особистісного зростання показав, що (Дерека, 2016, с. 150): 32,7% опитаних студентів відвідують зазначені наукові заходи, цікавляться новими сучасними методиками навчання, тренування, оздоровлення, виявляючи бажання до досягнення професійної майстерності; 64,9% респондентів не відвідують науково-практичні, методичні конференції зі спеціальності.

Таким чином, тільки третина студентів спеціальності «Фізичне виховання» мотивовані до професійного становлення, навчання на науково-дослідній основі, цікавляться результатами сучасних досліджень в галузі фізичного виховання. Більшість, 2/3 студентів, не прагнуть та не зацікавлені брати участь у наукових заходах, можливо, не мають відповідного досвіду й не розуміють важливості набуття професійного досвіду через науково-дослідну роботу. Таких студентів, на нашу думку, потрібно спонукати до професійного розвитку та самореалізації через підсилення мотивації, самомотивації.

Важливою складовою організації навчання на науково-дослідній основі, залучення студентів до участі у дослідженнях за проблематикою галузі фізичного виховання є вивчення відповідної фахової літератури: наукової, науково-методичної, навчально-методичної, навчальної тощо. Оскільки самостійна робота з літературою, на нашу думку, викликає інтерес до науково-дослідної роботи та навчання і відповідно сприяє виробленню мотивів і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; сприяє формуванню всебічно розвинутої особистості, спроможної вирішувати майбутні професійні та життєві проблеми.

Результати анкетного опитування студентів щодо придбання ними наукової, навчальної, навчально-методичної літератури показали, що: 43,4% респондентів купують фахову літературу, цікавляться новинками в професійній галузі; 56,6% студентів взагалі не купують літературу зі своєї спеціальності, не мають бажання вивчати додаткову інформацію, як з навчальних дисциплін, так і наукової проблематики з фаху.

Результати анкетування свідчать, що з загальної кількості респондентів, які купують фахову літературу розподілилися таким чином: 5,6% респондентів купують фахову літературу регулярно, слідкують за новинками на професійному ринку, цікавляться сучасними методиками фізичного виховання; відповідно 94,4%, на жаль, купують літературу зі спеціальності періодично, коли трапляється нагода, спеціально не слідкують за фаховими виданнями.

Відтак, потрібно з перших курсів навчання долучати студентів до науково-дослідної роботи. Адже належно організована науково-дослідна ро-

бота студентів у навчальному процесі сприяє поглибленому засвоєнню навчальних дисциплін, виявленню індивідуальності, формуванню власної думки; формує науковий світогляд студентів, сприяє оволодінню методологією і методами наукового дослідження; розвиває творче мислення та індивідуальні здібності у розв'язанні практичних завдань; прищеплює навички самостійної науково-дослідної діяльності; розвиває ініціативу, здатність застосовувати теоретичні знання у своїй практичній роботі; залучає найздібніших студентів до розв'язання наукових проблем, що має, на нашу думку, суттєве значення для науки і практики в галузі фізичного виховання.

Таким чином, організація навчальної та науково-дослідної роботи студентів є важливим чинником становлення ефективної професійної підготовки майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі, дає змогу реалізовувати особистісноорієнтоване навчання, розширює обсяг знань, умінь та навичок студентів, сприяє формуванню активності, ініціативи, розвиває творче мислення, спонукає до самостійних пошуків. Загалом, дає можливість у майбутньому якомога більше реалізувати себе у професійній діяльності, досягти професійних вершин.

Аналіз проведеного анкетування щодо бажання працювати після закінчення вищого навчального закладу за обраною спеціальністю та реалізувати себе у професійній діяльності й досягти професійних вершин показав, що: 24,3% опитаних планують у майбутньому працювати за спеціальністю, бажають реалізувати себе професійній діяльності та хочуть досягти професійних вершин; 12,6% респондентів не виявили бажання працювати за фахом та професійно реалізуватися в житті; 61,3%, більша частина студентів, ще не визначилася щодо майбутнього професійного розвитку, не впевнені, чи будуть працювати за обраним фахом.

На нашу думку, фахівці фізичного виховання не повною мірою усвідомлюють важливість оволодіння професійною компетентністю та недостатньо мотивовані досягати вершин професійної майстерності, а іноді, і працювати у майбутньому за фахом.

Висновки. Таким чином, існує необхідність розроблення концептуальних засад компетентісно спрямованої професійної підготовки фахівців фізичного виховання, збагачення змісту навчальних дисциплін практичною складовою, залучення студентів до самостійної роботи, проведення наукових досліджень в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Перспективи подальших досліджень полягають у збагаченні практично спрямованою складовою галузевих стандартів професійної підготовки фахівців фізичного виховання та створення умов для залучення студентів спеціальності «фізичне виховання» до проведення наукових досліджень.

Література

- Дерека Т. Г. Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання : автореф. дис.... д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика виховання». Київ, Київський університет імені Бориса Грінченка. 2017. 38 с.
- Дерека Т. Г. Акмеологічні засади формування діяльнісного компоненту акмеологічної компетентності фахівців фізичного виховання. *Физическое воспитание студентов*, 2016. №5. С. 11–19. doi:10.15561/20755279.2016.0502.
- Дерека Т. Г. Неперервна професійна підготовка фахівців фізичного виховання: акмеологічні засади: монографія. Київ : Видавництво ВП «Едельвейс», 2016. 528 с.
- Комюніке в Льовені і Лувені-ля Ньов URL: <http://lpehea.in.ua/rozvitok-ierpvo/1na-shlyahu-do-ievropeyskogo-prostoru-vishchoyi-osviti-2020> (дата звернення: 23.10.2017).
- Кузьмина Н. В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования. Москва : ИЦПКПС, 2001. 144 с.
- Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: ВП «Едельвейс», 2013. 744 с.
- Рекомендація Європейського парламенту та Європейської ради про ключові компетентності для навчання протягом життя (2006/962/ЄС) URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (дата звернення: 23.10.2017).

References

- Dereka, T. Gh. (2017). *Akmeologhichni zasady nepererвної profesijnoi pidghotovky fakhivciv fizychnogho vykhovannja* [Acmeological principles of physical education specialists' lifelong professional training]: Extended abstract of doctors thesis. Kyiv, Ukraine: Kyjivsjkyj univertsytet imeni Borysa Ghrinchenka (ukr).
- Dereka, T. Gh. (2016). Akmeologhichni zasady formuvannja dijalnijnisnogho komponentu amkeologhichnoji kompetentnosti fakhivciv fizychnogho vykhovannja [Acmeological principles of formation dynamic of physical education specialists' acmeological competence activities' component]. *Fyzycheskoe vospytanye studentov*, 5, 11–19. doi:10.15561/20755279.2016 (ukr).
- Dereka, T. Gh. (2016). *Nepererвна profesijna pidghotovka fakhivciv fizychnogho vykhovannja: akmeologhichni zasady* [Lifelong professional training of specialists in physical education: acmeological principles]: monohrafija. Kyiv, Ukraine: Vydavnytstvo VP «Edeljevs» (ukr).
- Komjuniqe v Ljoveni i Luveni-lja Njov* [Communiqué in Leuven and Leuven-la-Niev] (2009). Retrieved from <http://lpehea.in.ua/rozvitok-ierpvo/1na-shlyahu-do-ievropeyskogo-prostoru-vishchoyi-osviti-2020> (ukr).
- Kuz'mina, N. V. (2001). *Akmeologicheskaja teorija povyshenija kachestva podgotovki specialistov obrazovaniya* [Akmeologically theory of improving the quality of training specialists in education]. Moscow, Russia: ICPKPS (rus).
- Ohneviuk, V. O., & Sysoieva, S. O. (Eds.). (2013). *Osvitolohiia* [Educology]. Kyiv, Ukraine: VP «Edelweis» (ukr).
- Rekomendacija Jevropejskogho parlamentu ta Jevropejskoji rady pro kljuchovi kompetentnosti dlja navchannja protjaghom zhyttja* (2006/962/JeS) [Recommendation of the European Parliament and the European Council on key competences for lifelong learning (2006/962/JeS)] (2006). Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_975 (ukr).

ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ» К НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЕ

Дерека Татьяна, доктор педагогических наук, доцент, доцент кафедры теории и методики физической культуры, Сумской государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко, ул. Роменская, 87, 40002 Сумы, Украина, 24tetiana01@ukr.net

В статье определены особенности формирования мотивации к научно-исследовательской работы студентов специальности «физическое воспитание». Охарактеризованы факторы влияния на выбор профессии в области физического воспитания и спорта. Определены причин, которые побудили студентов специальности «Физическое воспитание» выбрать профессию учителя физической культуры, то есть: желание студентов выглядеть спортивно и быть физически активными; желание быть похожими на известного спортсмена-кумира; студенты чувствовали в себе способности к педагогической деятельности и имели успехи в школе по физической культуре и спортивные достижения. Исследованы особенности понимания студентами сущности понятий «самообразованием», «самовоспитание», «саморазвитие». Изучено отношение студентов специальности физическое воспитание к своему профессионального роста через посещение студенческих научно-практических конференций, фитнес-конвенций, тренингов профессионального и личностного роста.

Ключевые слова: мотивация; научно-исследовательская работа; самосовершенствованию; студенты высшего учебного заведения; физическое воспитание.

FORMATION OF «PHYSICAL EDUCATION» SPECIALTY STUDENTS' MOTIVATION TO SCIENTIFIC AND RESEARCH WORK

Dereka Tetiana, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Physical Culture Theory and Methodology Department, Sumy State A. S. Makarenko Pedagogical University, 87 Romenska Str., 40002 Sumy, Ukraine, 24tetiana01@ukr.net

There are peculiarities of the «physical education» specialty students' motivation for the scientific and research work formation identified in the article. The factors influencing the choice of profession in the field of physical education and sport are described. The reasons induced «Physical education» specialty students to choose the profession of a physical education teacher were identified, such as: the students' desire to look sporty and to be physically active; a desire to be like a well-known athlete-idol; students perceived in themselves the dignity of pedagogical activity and had successes in the school of physical culture and sporting achievements. The peculiarities of students' understanding the concepts of «self-education», «self-education» and «self-development» are studied.

The attitude of physical education specialty students to their professional growth through visiting students' scientific and practical conferences, fitness conferences, trainings of professional and personal growth is studied. It has been revealed that 32.7% of the respondents attend the indicated scientific events; they are interested in new modern methods of teaching, training, improvement, expressing the desire to achieve professional mastership. It is revealed that 64.9% of respondents do not attend any scientific, practical or methodological conferences concerning the specialty.

It was established that: 43.4% of respondents buy professional literature, they are interested in new products in the professional industry; 56.6% of students do not buy any literature of their specialty at all. It was revealed that 5.6% of respondents buy professional literature on a regular basis, following new products in the professional market, they are interested in modern methods of physical education; and 94.4% buy literature concerning the specialty periodically, when there is an opportunity.

Key words: motivation; scientific and research work; self-improvement; higher educational institutions students; physical education.

Стаття надійшла до редакції 23.10.2017

Прийнято до друку 23.11.2017